

YANGI O‘ZBEKISTON STRATEGIYASIDA XOTIN-QIZLARNING SIYOSIYLASHUV JARAYONI: HUQUQIY VA IJTIMOIIY TAHLIL

Abdurahimova Shirinoy Shermirza qizi

Namangan davlat universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti

Sotsiologiya yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida xotin-qizlarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini ta‘minlashning konseptual asoslari tadqiq etiladi. Muallif so‘nggi yillardagi siyosiy islohotlar, xususan, gender tenglikni ta‘minlash borasidagi qonunchilik bazasining takomillashuvi va uning amaliy natijalarini tahlil qiladi. Maqolada xotin-qizlarning qarorlar qabul qilish jarayonidagi o‘rni, saylov tizimidagi kvotalarning ahamiyati hamda davlat boshqaruvida Tanzila Norboyeva, Saida Mirziyoyeva kabi "ayol liderlar" timsolining shakllanishi masalalari ilmiy va hayotiy misollar asosida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, gender strategiyasi, siyosiy faollik, Tanzila Norboyeva, Saida Mirziyoyeva, inklyuziv boshqaruv, parlamentarizm, lider ayollar.

KIRISH

Zamonaviy davlatchilik taraqqiyotida inson huquqlari va erkinliklarini ta‘minlash, ayniqsa, xotin-qizlarning jamiyat hayotidagi nufuzini oshirish demokratik islohotlarning eng muhim mezonlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta‘kidlaganidek: "Ayol baxtli bo‘lsa, oila baxtli, oila baxtli bo‘lsa, jamiyat barqaror bo‘ladi" [1]. Yangi O‘zbekiston sharoitida ushbu masala shunchaki ijtimoiy yordam darajasidan ko‘tarilib, mamlakatning siyosiy va strategik maqsadlari qatoriga kiritildi. Davlat boshqaruvida ayollarning ishtirokini kengaytirish nafaqat xalqaro standartlarga sodiqlik, balki milliy mentalitet va zamonaviy taraqqiyot o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlashga qaratilgan harakatdir.

I. GENDER TENGLIKNING HUQUQIY VA INSTITUTIONAL ASOSLARI

Yangi O'zbekistonning siyosiy maydonida xotin-qizlar faolligini oshirish uchun avvalo mustahkam huquqiy poydevor yaratildi. Bu jarayonning boshlang'ich nuqtasi sifatida 2019-yilda qabul qilingan "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonunni ko'rsatish mumkin [2]. Ushbu qonuniy asoslar tufayli xotin-qizlarning nafaqat ijtimoiy himoyasi, balki ularning siyosiy irodasini namoyon etish imkoniyatlari ham kengaydi.

Prezidentimizning 2022-yil 7-martdagi PF-87-sonli Farmoni esa bu sohadagi islohotlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Mazkur hujjat bilan xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishning yangi mexanizmlari joriy etildi [3]. Shuningdek, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizda ham xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi davlat tomonidan kafolatlanishi qat'iy belgilab qo'yildi.

II. YUQORI BOSHQARUVDA AYOL LIDERLAR: TARIXIY VA ZAMONAVIY MISOLLAR

O'zbekiston tarixida ilk bor ayol kishining parlament yuqori palatasi — Senatga raislik qilishi davlat boshqaruvidagi "shisha shift" (glass ceiling) hodisasi parchalanganidan dalolat beradi. Tanzila Norboyevaning Oliy Majlis Senati raisi sifatidagi faoliyati mamlakatimizda xotin-qizlarning eng yuqori siyosiy irodaga ega bo'la olishini isbotladi. Uning rahbarligida nafaqat gender tenglik, balki majburiy mehnatga barham berish va inson huquqlarini himoya qilish borasida xalqaro miqyosda tan olingan islohotlar amalga oshirildi [4]. Bu misol minglab o'zbek ayollari uchun siyosiy ambitsiyalardan hayiqmaslik kerakligini ko'rsatuvchi yorqin mayoq bo'ldi.

Shuningdek, bugun davlat boshqaruvining strategik yo'nalishlarida Saida Mirziyoyeva kabi yosh va serg'ayrat liderlarning faoliyati ham diqqatga sazovordir. Prezident yordamchisi lavozimida faoliyat yuritayotgan S. Mirziyoyeva xalqaro maydonda O'zbekistonning yangi qiyofasini shakllantirish, so'z erkinligini ta'minlash, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi qat'iy qonunchilikni joriy etish masalalarida faol tashabbuskor bo'lib kelmoqda. Uning sa'y-harakatlari bilan

xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlik uchun jinoiy javobgarlikning kuchaytirilishi Yangi O‘zbekistonning ijtimoiy adolat sari tashlagan eng katta qadamlaridan biri bo‘ldi [5].

Xalqaro reytinglar va O‘zbekistonning gender imiji

O‘zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzi faqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan emas, balki 'Global Gender Gap Index' (Global gender tafovuti indeksi) kabi nufuzli reytinglardagi o‘rni bilan ham baholanmoqda. So‘nggi yillarda mamlakatimiz ushbu reytingning 'Siyosiy imkoniyatlar' yo‘nalishida sezilarli o‘shishga erishdi. Bunga sabab — nafaqat parlamentdagi kvotalar, balki xotin-qizlarning sud tizimida, huquqni muhofaza qiluvchi organlarda ham mas’uliyatli lavozimlarni egallayotganidir. Masalan, Oliy sud sudyalari va prokuratura tizimidagi ayollar ulushining ortishi, qarorlar qabul qilishda adolat mezonlarining yanada mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda. Bu esa xorijiy investorlar va xalqaro hamjamiyat uchun O‘zbekistonning ochiq, demokratik va barqaror huquqiy davlat ekanligidan dalolat beruvchi muhim signaldir.

Raqamli iqtisodiyot va ayollar siyosati

"Yangi O‘zbekistonning yana bir o‘ziga xos jihati — 'Digital Uzbekistan – 2030' strategiyasi doirasida xotin-qizlarning axborot texnologiyalari va raqamli siyosatga jalb etilishidir. Siyosiy maydonda faol bo‘lgan ayollar bugun nafaqat an’anaviy ijtimoiy sohalar, balki kiberxavfsizlik, sun’iy intellekt va raqamli iqtisodiyotni tartibga solish bo‘yicha ham qonunchilik tashabbuslarini ilgari surmoqdalar. Bu esa XXI asr ayol siyosatchisining intellektual qiyofasini belgilab beradi. Ayollarning texnologik jarayonlardagi ishtiroki davlat boshqaruvida byurokrtiyani kamaytirish va 'Elektron hukumat' tizimini inson omiliga yo‘naltirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lmoqda.

III. PARLAMENT VA IJRO HOKIMIYATIDAGI SIFAT O‘ZGARISHLARI

Ayollarning siyosiy sohadagi ishtiroki faqat yuqori rahbarlik bilan cheklanmaydi. Bugungi kunda Oliy Majlis Qonunchilik palatasining qariyb 33 foizini ayol deputatlar tashkil etmoqda. Bu shunchaki raqam emas, balki qonun ijodkorligidagi sifat o‘zgarishidir.

Ayol deputatlar tomonidan ilgari surilayotgan tashabbuslar asosan ijtimoiy masalalar — ta'lim, sog'liqni saqlash va oila institutini mustahkamlashga qaratilmoqda.

Ijro hokimiyati tizimida ham Agrippina Shin (Maktabgacha ta'lim agentligi rahbari), Hilola Umarova (Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri) kabi rahbarlarning faoliyati ta'lim sohasidagi fundamental islohotlarning harakatlantiruvchi kuchi bo'lmoqda. Shuningdek, mahalliy hokimliklar tizimida ham ayol hokimlarning (masalan, Sirdaryo viloyati Boyovut tumani hokimi Dilfuza O'rolva) tayinlanishi, hududiy muammolarni hal etishda ayollarga xos qat'iyat va mehr uyg'unligini namoyon etmoqda [6].

IV. MAHALLADAGI "SIYOSIY MAKTAB": LIDER AYOLLAR ZAXIRASI

Siyosiy faollik faqat Toshkentda emas, eng chekka qishloqlarda ham shakllanmoqda. Har bir mahallada "Xotin-qizlar faoli" lavozimining joriy etilishi kadrlar tayyorlashning o'ziga xos "inkubatori" vazifasini o'tamoqda. Bu faollar bevosita "Ayollar daftari" bilan ishlash orqali minglab ayollarning muammolarini hal etmoqda. Bu jarayonda shakllangan liderlik ko'nikmalari ertaga mahalliy kengashlar va parlament uchun munosib nomzodlar zaxirasini yaratadi.

V. MUAMMO VA ISTIQBOLLAR

Albatta, ayollarning siyosiy sohadagi ishtirokini yanada kengaytirish yo'lida ayrim to'siqlar saqlanib qolmoqda. Bularga:

Ijtimoiy stereotiplar: Jamiyatda ayolning o'rnini faqat oila bilan cheklanishi kerak degan qarashlar hanuz ayrim qatlamlarda saqlanib qolmoqda.

Vaqt taqchilligi: Ayol kishining oilaviy majburiyatlari va professional faoliyati o'rtasidagi balansni ta'minlashdagi qiyinchiliklar.

Kadrlar tayyorlash: Ayol rahbarlar zaxirasini professional darajada shakllantirish tizimini yanada takomillashtirish zaruriyati [7].

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Yangi O'zbekistonda ayollar siyosiy hayotning chetidagi kuzatuvchi emas, balki uning markazidagi islohotchidir. Tanzila Norboyeva, Saida Mirziyoyeva kabi liderlar misolida ko'rishimiz mumkinki, o'zbek ayoli eng

murakkab davlat vazifalarini ham mas'uliyat bilan bajara oladi. Kelajakda ayollarning boshqaruvdagi ulushini 50 foizga yetkazish maqsadi Yangi O'zbekistonning dunyodagi eng ilg'or, insonparvar va demokratik davlatlar qatoridan joy olishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2022. – 416 b.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida". O'RQ-562-son, 02.09.2019-y.
3. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. – Toshkent, 2023.
4. Oliy Majlis Senati materiallari. Gender tenglikni ta'minlash strategiyasi doirasidagi hisobotlar, 2023-2024.
5. Narzullayeva G. Siyosiy maydonda ayol: Yangi O'zbekiston tajribasi // Jamiyat va boshqaruv jurnali. – 2023. – №3. – B. 12-20.
6. Statistika agentligi ma'lumotlari. Xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ishtiroki ko'rsatkichlari (2025-yil holatiga).
7. Xalqaro inson huquqlari monitoringi. O'zbekistonda gender islohotlari tahlili. – Jeneva, 2024.